

HRVATSKA DONORSKA MREŽA I NJENE AKTIVNOSTI

Igor Povrzanović, Hrvatska donorska mreža

Bolja se vremena ne čekaju, nego stvaraju!
B. Shaw

Organizacija Hrvatska donorska mreža potekla je iz Pulske bolnice 1998. godine i nastala je kao prijeka potreba i reakcija na potpunu neobaviještenost stanovništva o transplantaciji, posmrtnom darivanju i potrebi prikupljanja organa kako bi se uspješno liječili teški i terminalni bolesnici. Kroz niz godina nismo do tada, no i zbog organizacijskih i sasvim subjektivnih poteškoća, uspjeli dobiti dozvolu od obitelji kako bi se presadio organ od njihovoga umrlog člana.

Tako smo u Puli, 1998. godine sa svojim kolegama i prijateljima - osobama raznih drugih profesija - u hotelu Histria osnovali ovu organizaciju. Iz Bolnice su, osim autora, osnivači bili prim. Jerin, prim. Mitar, dr. Bilić, prim. Pikot, dr. Donkić, prim. Fedel, dr. Milat, dr. Miler i drugi. Od tada do danas skupina od 30-ak osoba nosi ovu organizaciju i sve njene aktivnosti. Temeljni smisao bio je u početku informirati i educirati javnost, a tek kasnije stvarati njenu podršku.

Hrvatska donorska mreža (HDM) je, dakle, svoje djelovanje započela upravo promicanjem u javnosti transplantacijskog liječenja i promicanjem postmortalnog darivanja organa. Kriteriji, kojima se procjenjuju uspjesi u stvaranju javnog mnijenja i podršci javnosti jesu koliko često članovi obitelji u trenutku smrti svojega bližnjeg imaju izgrađen stav o darivanju organa. Ono što je prije nekoliko godina bilo samo u našim dalekim željama, danas se događa redovito. Obitelj, naime, često sama predlaže i zahtijeva da se organi iskoriste i tako očuvaju životi dugih ljudi.

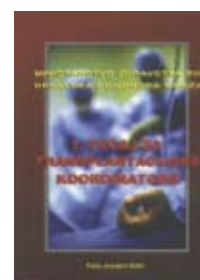
HDM je nakon toga proširila svoje djelovanje:

- edukacijom zdravstvenih profesionalaca na planu prikupljanja organa,
- obavještavanjem javnosti,
- edukacijom liječnika - transplantacijskih koordinatora,
- promicanjem medicinskih i ekonomskih prednosti transplantacije,
- objašnjavanjem zakonskih i etičkih aspekata darivanja i prikupljanja organa,
- objašnjavanjem i poučavanjem o moždanoj smrti,
- poučavanjem o tretmanu davatelja organa,
- i promicanjem transplantacijske medicine uopće.

Jedna od naših osnovnih aktivnosti je edukacija liječnika u prikupljanju organa. Programom HDM-a školovano je krajem 90-ih godina ukupno pet liječnika iz Pule, Rijeke, Zadra i Čakovca u Španjolskoj, u organizaciji Barcelonskog sveučilišta. HDM je uspjela dobiti dužu stipendiranu edukaciju u barcelonskoj Kliničkoj bolnici, a prim. Mitar i dr. Žgrablić postali su upravo kroz ovu organizaciju prvi europski transplantacijski koordinatori u Hrvatskoj. Nekoliko liječnika Pulske bolnice bili su polaznici Prvog postdiplomskog tečaja za transplantacijske koordinatore u Puli 2003. godine. Ovaj tečaj označio je početak sustavne edukacije transplantacijskih koordinatora u Hrvatskoj, a tom je prilikom tiskana knjiga koja je postala referentni udžbenik za transplantacijske koordinatore i koristi se danas i u susjednim zemljama.

Logotip darivanja organa u Hrvatskoj

Referentni udžbenik za transplantacijske koordinatore

Akcija liječnika Pulske bolnice i HDM-a na stručnom planu donijela je povećanje broja eksplantiranih organa u cijeloj Hrvatskoj, a na istarskom području do stope od čak 36 donora na milijun stanovnika u 2002. godini i 50 davatelja u 2006. godini. Treba naglasiti da je ovo postignuto s liječnicima koji su istovremeno bili liječnici Pulske bolnice i utemeljitelji HDM-a. U tom je poslu, dakle, nerazdvojna uloga bila organizacije HDM-a i Pulske bolnice. Podaci ove regije predstavljaju danas vršne regionalne stope u Europi i svijetu. Uvjeren sam da je po tom modelu ove rezultate bilo moguće postići u čitavoj Hrvatskoj upornim nastojanjima, dobrom organizacijom, snažnom podrškom Vlade i zdravstvenih vlasti te visokom motiviranošću svih u transplantacijskom lancu. No, nažalost to nije u potpunosti uspjelo. Hrvatska je, zbog organizacijskih nedorečenosti, ostala na razini od najviše 13 donora na milijun stanovnika unatoč službeno objavljenom porastu stope podrške stanovništva od početnih 15% na čak 85%.

Vijeće HDM-a osnovano je kako bi se postigla uvjerljivost i snaga djelovanja u javnosti. Mnogi istaknuti znanstvenici i sveučilišni profesori na čelu s predsjednikom HAZU-a i drugim academicima, odazvali su se spremno našoj molbi da postanu članovi Vijeća. Ovo Vijeće danas broji preko stotinu istaknutih imena iz svih područja znanosti u Hrvatskoj. Njihova uloga u javnoj akciji koju vodi HDM od neprocjenjivog je značenja. Počasni član Vijeća je predsjednik RH, Stjepan Mesić. Ovo daje jaki pečat povjerenju javnosti u naporima za optimiziranje transplantacijskih rezultata.

Organizacija HDM ima oko stotinu suradničkih organizacija u zemlji i inozemstvu i oko 80 punktova širom Hrvatske s aktivistima koji su stalno ili povremeno uključeni u aktivnosti na području čitave zemlje.

Internetsko mjesto, koje je utemeljila HDM još 1998. godine i na čijem smo razvoju radili čitavo vrijeme, naraslo je na preko 100 Mb raznolikog materijala, na domeni *www.hdm.hr*. Započeli smo s osnovnim porukama stanovništvu, a danas prikazani sadržaj ima vrlo širok spektar i može poslužiti ne samo širokoj publici, već i zdravstvenim profesionalcima svih razina. Međumrežne stranice su od 2003. godine dobile novi, profesionalni izgled. Na njima su radili informatički dizajneri, no neprocjenjivi doprinos u informatičkom i organizacijskom rješenju dao je jedan od osnivača HDM-a, ing. Davor Raunić. Web mjesto pokazalo se kao vrijedan izvor informacija za novinare i medije, farmaceutske tvrtke, a posebice za zdravstveni sustav i za javnost.

Na tim stranicama otvorena je i anketa o darivanju organa i poznavanju presađivanja. Broj anketiranih raste i zanimljivo je pratiti ove rezultate. Takvu anketu proveli smo u samom početku, a kasnije su i mnoge druge ustanove ispitivale javno mišljenje. Uspoređujemo učinke dugogodišnjeg rada i dobiveni podaci govore o dobroj razini informiranosti javnosti i njenoj podršci. Možemo sa sigurnošću reći da je obaviještenost bolja i da je naklonost stanovništva prema prikupljanju organa od umrlih osoba veća, a to je jedan od preduvjeta za bolje rezultate u hrvatskoj transplantacijskoj medicini u budućnosti. Stopa pristanka obitelji za prikupljanje organa je zadovoljavajuća i javnost je dokazano pokazala svoju plemenitost i altruizam. Razlozi za mali broj davatelja nalaze se, međutim, u malom broju prijavljenih moždanih smrti u bolničkim ustanovama. Broj davatelja je potrebno hitnim organizacijskim zahvatima povećati u Hrvatskoj za 2-3 puta.

Uvijek koristimo priliku zahvaliti tiskanim i elektroničkim medijima na velikoj potpori u nastojanjima da zajednički otvorimo novu perspektivu u transplantacijskom polju. Njima pripada značajni doprinos u visokom porastu uspješno transplantiranih organa zadnjih godina.

Kroz niz godina održano je na stotine predavanja, uz multimedijalnu podršku širom Hrvatske, različitim razinama i skupinama stanovništva, sveučilišnim i srednjoškolskim profesorima, studentima i učenicima, liječnicima, vojnim i policijskim djelatnicima, medicinskim sestrama, humanitarnim organizacijama, svećenicima, bolesnicima i građanima, svima koji o tome žele više znati. Napisano je na stotine tekstova intervjuja za razne novine i časopise. Distribucija promidžbenog materijala neprestano se odvijala pa je broj distribuiranih donorskih kartica premašio brojku od 400 tisuća primjeraka. Svaki je građanin potencijalni davatelj, no on je, često se zaboravlja, i potencijalni primatelj organa.

Hrvatska kartica
za posmrtno
darivanje organa

Tijekom 2001. godine osnovali smo, nakon dugih priprema, s liječnicima i prijateljima u BiH jednako takvu sestrinsku organizaciju pod sličnim nazivom: Donorska mreža BiH. Organiziran je i prvi tečaj za 40-ak transplantacijskih koordinatora u BiH. Dr. Zgrablić i dr. Povržanović iz HDM-a bili su, zajedno s tri istaknuta barcelonska stručnjaka, predavači na tom tečaju. Nakon toga dobiveni su i transplantirani prvi organi od umrlih u toj zemlji. Na isti način proveden je tečaj za 40-ak hrvatska transplantacijskih koordinatora u Zagrebu u 2006. Sudjelovali smo u toj edukaciji s predavanjima o eksplantacijskoj kirurgiji i održavanju davatelja organa.

Aktualni potpredsjednik HDM-a, dr. Nikola Žgrablić postao je član upravnih tijela ETCO-a, Europske organizacije transplantacijskih koordinatora, upravo zahvaljujući najboljim svjetskim regionalnim rezultatima u Istri, gdje je stopa odbijanja obitelji smanjena na ništicu.

U 2004. godini HDM je prikazao svoje područje rada na stručnom skupu o prikupljanju organa u KB Dubrava. Bila je to prilika da HDM ukaže na prijeku potrebu utemeljenja državne transplantacijske organizacije, ali u novom transplantacijskom zakonu, izglasanom u Hrvatskom saboru u prosincu 2004. godine, nije prihvaćena. Poglavlje u knjizi potvrđuje da već niz godina ukazujemo na iskustva uspješnih zemalja u transplantaciji organa, koja pokazuju da bez osnivanja cjelovite i dobro funkcionirajuće državne transplantacijske organizacije nema zadovoljavajućeg i dugoročno stabilnog porasta broja transplantiranih organa. HDM je imala prilike, kao službeni konzultant Saborskog odbora za pitanje transplantacije organa, ukazivati na to.

Akcija informiranosti javnosti donijela je osjetne učinke, no potrebno je napraviti daljnje napore u okviru zdravstvenog sustava kako bi se povećao broj organa dobivenih od umrlih osoba. Velike ekonomske uštede, koje se postižu transplantacijom organa, kao da još nisu postale dio naše svijesti. Transplantacijska zajednica niz je godina u Hrvatskoj, samo na području presađivanja bubrega, uštedjela siromašnom hrvatskom zdravstvenom sustavu stotine milijuna dolara, a gotovo se i ne spominje što pak transplantacija znači za medicinu i njen budući razvoj.

Nijedno polje medicinske znanosti i prakse u Hrvatskoj toliko ne povezuje pojedince, institucije i ustanove, koliko je to transplantacijska medicina. Vrijedno je što je HDM čitavo vrijeme doprinosila dinamičnom životu tog kruga. Pitanje darivanja organa najviše objedinjuje svjetske religije i to je naglašeni izraz solidarnosti, altruizma i dobročinstva.

Potrebno je uvijek ponovno naglašavati da zloupotreba u Hrvatskoj nema i da su one u potpunosti isključene. Objavili smo opsežni članak o istini i mitovima o crnom tržištu i trgovini ljudskim organima. Htjeli smo da se o tome u Hrvatskoj počne govoriti otvoreno s obzirom na mnoge sumnje i crne slutnje, senzacije i vrlo malo dokaza. Ukazali smo na stvarne činjenice, no i na neopravdani strah s obzirom na razmjerno mali broj takvih zloporaba u svijetu.

Izveden je veliki zahvat o informiranju svih liječnika primarne zdravstvene zaštite u Hrvatskoj o postmortalnom darivanju organa. To je najveći posao koji je HDM posredno obavila u javnosti.

Ravnatelj pulske bolnice prim. Jerin dodjelo je HDM-u prostor za rad i naša Bolnica i dalje predstavlja veliki oslonac u radu HDM-a. Ta suradnja od velike je koristi za djelovanje ove organizacije i to predstavlja jednu od osnovnih preporuka za vjerodostojnost djelovanja HDM-a. Potrebno je naglasiti i značajnu podršku Istarske županije i Grada Pule na neprekidnoj pomoći i podršci. Dodjela Nagrade Grada Pule za 2004. godinu predsjedniku HDM-a tumačimo kao nagradu radu, djelovanju, rastućem utjecaju i javnom djelovanju ove organizacije. Želio bih naglasiti podršku koju HDM ima u ovom kraju i jasnoj podršci građana.

Godine 2004. predstavili smo prijedlog nacionalnog programa izobrazbe transplantacijskih koordinatora. Zahtijevat će to nove napore, no upravo su ti koraci donijeli povećanje transplantacijskih pokazatelja.

HDM je u 2003. godini započela s promicanjem darivanja koštane srži od nesrodnih davatelja i to najprije putem web portala, a zatim i kroz tiskane medije. Ovo je bio

Logotip darivanja koštane srži u Hrvatskoj

Referentni udžbenik za moždanu smrt

sam početak, no istovremeno i prijeka potreba s obzirom na posljednje mjesto koje u registrima dobrovoljnih davatelja koštane srži Hrvatska zauzima u Europi. Na svojim web stranicama na domeni www.hdm.hr veliki je prostor posvećen tom zapostavljenom segmentu javnog zdravstvenog rada, iako je transplantacija koštane srži u Hrvatskoj započela još sredinom 80-ih godina. Pored toga objavljeno je u medijima niz članaka koji objašnjavaju sve aspekte takvog transplantacijskog liječenja. Akcija je dobila značajni odjek u javnosti. Upravo zahvaljujući tome, najbolji rezultati pri uzimanju uzoraka krvi od građana u okviru Akcije Ane Rukavine postignuti su baš na istarskom području.

HDM svake godine sudjeluje na doktorskome granskom studiju zagrebačkog Medicinskog fakulteta s predavanjima o svjetskim transplantacijskim mrežama. I tu je prilika da se govori o novim mogućnostima i perspektivi u prikupljanju kadaveričnih organa.

Nastavljena je akcija informiranja o posmrtnom darivanju organa u srednjim školama. Ovo obrazovanje uglavnom provode licencirane edukatorice Hrvatske donorske mreže. Aktivnosti ove organizacije bile su velikim dijelom posvećene etičkim okvirima transplantacije organa. Na Hrvatskom bioetičkom forumu po prvi puta je održano predavanje o bioetičkim aspektima presađivanja organa, ulozi javnosti, dalekosežnim implikacijama moždane smrti i dr.

Istaknuti liječnici Pulske bolnice preveli su i izdali knjigu *Osnove smrti moždanog debla* britanskih autora Hurleya i Pallisa; ova knjiga danas predstavlja referentni udžbenik za učenje i razumijevanje moždane smrti.

Vrijeme je da se hrvatski transplantacijski kirurzi jače angažiraju u zahtjevima za povećanjem broja transplantiranih organa. Upravo oni su pozvani da presađivanjem organa očuvaju živote bolesnika, njima je to povjereno. Oni su jednako tako najviše zainteresirani da se broj organa poveća, jer će tek tako sami biti uspješniji. U mnogim zemljama transplantacijske kirurške liječničke organizacije su u tome već odavno vrlo aktivne.

Učinjeni su i daljnji koraci za poticanje daljnje izobrazbe neurologa oko moždane smrti i organiziranja prikupljanja organa, s obzirom da je moždani udar nedavno i u Hrvatskoj postao dominantni uzrok moždane smrti kod prijavljenih bolesnika.

HDM će i dalje nastaviti radom u javnosti, kao i edukacijom unutar zdravstvenog sustava. Ukazivat će na potrebu za poboljšanjem nedovoljno sredećenog sustava prikupljanja organa u Hrvatskoj. Po našem mišljenju, stopa presađivanja od živih srodnih davatelja ne bi smjela prijeći 5%, najviše 10% svih presađivanja, a dobivanje organa od nesrodnih davatelja smjelo bi se dopustiti sasvim iznimno i pod vrlo strogim etičkim kriterijima. Kada bi se iskoristio broj raspoloživih kadaveričnih organa, bilo bi to dovoljno za neutraliziranje dugih lista čekanja. Ovo predstavlja osnovu za nove razvojne korake, a to su presađivanje crijeva, pluća, tkiva... Samo od umrlih davatelja moguće je razvijati domino i kombinirane transplantacije, pedijatrijske, split transplantacije jetre i dr.

Nedavno je preminuli rukovoditelj Kirurgije dr. Vilijam Bilić prava na izdavanje svog rukopisa *Povijesti kirurgije u svijetu* prepustio i prenio HDM-u i taj ćemo projekt uskoro ostvariti.

Pozvani od Svjetske federacije studenata medicine, koja je svoj simpozij, a kasnije i kongres posvetila upravo razvoju transplantacije, imali smo prilike skupini od 800 studenata iz cijelog svijeta održati predavanja o povijesti transplantacijske medicine i organizaciji pribave organa.

Jedno od naših temeljnih nastojanja, a što je karakteriziralo naš rad i djelovanje kroz svih deset godina i upravo radi toga je i izabrano ime HDM, bilo je povezati sve relevantne čimbenike kako bi se došlo do što više organa od umrlih osoba za očuvanje života i zdravlja teških bolesnika. Upravo je intenzivna suradnja s državnom upravom i izvršnom vlasti s područja zdravstva morala biti najjača poluga u takvom poslu. Unatoč intenzivnim nastojanjima, nismo u tome uspjeli u mjeri u kojoj je to bilo potrebno s obzirom na visoki konkretni zdravstveni, ali i civilizacijski interes zajedničkog djelovanja.

Ako ste spremni darovati, možete očekivati da će drugi darovati Vama.